

2012

2n Batxillerat Social

Víctor Vilà Prats

[L'OCI I EL SEXE: EGIPTES I GRÈCIA, NO TAN LLUNY]

Treball de recerca

Títol: L'Oci i el sexe: Egipte i Grècia, no tan lluny

Nom: Víctor

Cognoms: Vilà Prats

Tutor del treball: Amparo Restoy Salmerón

Grup: 2n Batxillerat Social

Centre: IES Miquel Biada

Curs: 2011-2012

Índex

	Pàg.
1. Introducció.....	1
2. Contextualització històrica	3
3. Egipte	7
3.1. Oci	7
3.2. Sexe	13
4. Grècia	19
4.1. Oci	19
4.2. Sexe	23
5. El llegat d'Egipte i Grècia.....	28
5.1. Oci.....	28
5.2. Sexe	31
6. Conclusió.....	35
7. Bibliografia	38
8. Annex	39

1. Introducció

Aquest treball de recerca d'història tracta sobre dos àmbits de la vida quotidiana dels antics grecs i egipcis: l'oci i el sexe. Quan parlem d'oci ens referim a totes les pràctiques que feien la població d'aquestes dues civilitzacions per passar el temps lliure i divertir-se. Hem de tenir en compte, però, que aquest concepte és burgès i no fa gaire temps només les persones més afavorides podien parlar d'oci. Això no vol dir que les persones menys afavorides no tinguessin mètodes per divertir-se sinó que eren més rudimentaris, menys materialistes, menys luxosos. Per això quan parlo d'oci faig una distinció entre l'oci de les persones més afavorides i els grups populars. Les societats antigues també tenien esclaus, però eren considerats com eines de treball, no tenien drets. El sexe és l'altre àmbit del qual parlo, és un àmbit més compromès, del qual no sabem gaire, només ens han arribat alguns rumors, creences i testimonis gràfics "interpretables".

He triat aquest tema per fer el treball ja que des de sempre m'han apassionat les civilitzacions antigues com la sumèria, l'egípcia, la grega, la fenícia... No obstant sabia que molta gent ha indagat sobre els costums de les civilitzacions antigues, per tant vaig buscar temàtiques més concretes, que poguessin donar molt joc al treball i el fessin més atractiu.

Parlar d'oci i sexe em va semblar molt estimulants, crec que són dos àmbits molt poc estudiats i, encara que molts autors parlen d'aquests, ho fan sense coneixement fent servir rumors i conclusions especulatives. **Em va semblar interessant: conèixer els costums que tenien els antics a l'hora de passar el seu temps lliure, i així poder determinar quins d'aquests costums ens han arribat a l'actualitat. Sobre el sexe em va fascinar: poder esbrinar el grau de tolerància en les pràctiques sexuals dels antics, poder comparar-lo amb la nostra mentalitat judeocristiana actual.** Aquest treball ha estat escrit gràcies a informació extreta de llibres especialitzats i Internet, a webs de confiança, sempre contrastant la informació i invalidant la que no era fiable.

Aquest treball de recerca intenta mostrar com eren els costums en aquests àmbits de la vida quotidiana no gaire estudiats i més desconeguts que altres aspectes de la seva vida. Té la missió d'informar-nos amb certesa de les pràctiques que portaven aquestes civilitzacions antigues, per així conèixer-les millor, saber o intuir el que podien pensar i aproximar-nos a la seva psicologia i sociologia, i així poder-nos imaginar en dues civilitzacions tant importants per la cultura occidental com són la egípcia i la grega. Aquest treball també ens permet identificar i descobrir l'herència d'aquestes dues civilitzacions a la nostra cultura occidental judeocristiana actual. Aquesta comparació ens permetrà saber si els mètodes que tenien els antics per passar el temps de lleure són semblants als nostres i a saber si el grau de tolerància en les pràctiques sexuals era més gran o menor al nostre i saber com han influenciat les seves pràctiques en les nostres actuals, si han sobreviscut a èpoques posteriors fins als nostres dies.

2. Contextualització Històrica

Antic Egipte

Aquesta antiga civilització va establir-se al llarg del riu Nil a Egipte i van saber-ne fer un gran ús d'aquest i les seves crescudes. Els vestigis de la civilització egípcia els podem datar al Període Predinàstic, anterior a la unificació de les dues regions, del 5500 a. C. al 4000 a. C.; l'inici de la civilització el datem del 3150 a. C. quan Narmer, primer faraó d'Egipte i antic rei de l'Alt Egipte, uneix les dues regions a la força de les armes. El fi convencional de la cultura de l'Antic Egipte succeeix en el 31 a. C. amb la conquesta de l'Egipte Ptolemaic per part de l'Imperi Romà liderat per Pompeu, a partir d'aquest moment aquesta regió esdevindrà Província Romana d'Egipte.

Els aspectes culturals més fonamentals dels egipcis van ser la religió amb el seu culte politeista i a la vida després de la mort, i el gran avenç científic i mèdic en la societat.

Els egipcis donaven gran importància al moment de la mort, més aviat en la vida després de la mort, que demostraven en les grans tombes dels faraons amb les riqueses i utensilis que podrien fer servir al més enllà. Les divinitats eren protectores municipals, però, depenent del període dinàstic l'hegemonia divina requeia en el déu de la capital o una deïtat basada en dues diferents (Ra-Horajti o Amon-Ra) en casos com on la importància requeia en dues ciutats molt influents. Cal dir que el Faraó, el rei d'Egipte era considerat com a un déu, així podem observar en molts relleus i papirs faraons que es relacionaven visualment amb alguns déus (portant corones de deïtats) i socialitzaven amb aquests déus. Aquests déus eren invisibles, però es representaven amb la forma la qual s'encarnaven, normalment el *ka* (ànima) de formes tangibles (Atón) : com d'animals, formes humanes o el mateix faraó. Així les més comunes eren representades amb un cos humà i un cap animal i cada déu tenia un àmbit d'actuació dins de la vida quotidiana egípcia. Per altra banda trobem en aquesta civilització un gran culte a la vida després de la mort, a la vida d'ultratomba. Això ho podem afirmar gràcies a les tombes faraòniques i al famós "Llibre dels morts", el qual mostra una gran quantitat de fórmules màgiques o sortilegis (*rau*) que

ajudaven al difunt en la seva estada al *Duat* (més enllà), a superar el “Judici d’Osiris” i viatjar a l’Aaru (paradís). Dins de les tombes dels faraons i de persones de l’alta societat, trobem grans quantitats de riqueses i eines que servien al difunt en el viatge i l’estada al més enllà. També hi ha moltes pintures que figuren el viatge cap al Duat o categoritzen al faraó amb diverses divinitats.

La ciència va gaudir de gran prestigi a Egipte, els escribes són ben coneguts i van ser els que van aconseguir l’amplitud i sofisticació de la ciència contemporània; no obstant, moltes de les seves explicacions eren basades en la mitologia i barrejades amb ritus màgics. Les ciències més evolucionades van ser les matemàtiques (que van utilitzar per mesurar les crescudes del Nil amb l’ajut d’instruments de medició) i la medicina.

Es tracta d’un imperi centralista, per això trobem les grans obres d’art egipci d’una regió concreta en diferents èpoques i estils artístics; per exemple les Grans Piràmides de la dinastia IV a Memfis, o els temples de Karnak i les restes arqueològiques de l’antiga Tebes.

En aquesta cultura, la necessitat de recopilar documents (religiosos, rituals, quotidians i científics), passar a la prosperitat i unir els pobles va comportar l’aparició de l’escriptura.

Antiga Grècia

Parlem de l'antiga Grècia com el conjunt de pobladors del sud de la península balcànica, costa turca, illes del mar Egeu, Magna Grècia..., que compartien religió, amficionies, jocs panhel·lènics i llengua. Els antecedents d'aquesta cultura són els minoics i els micènics, ja que comencem a parlar d'aquest període històric a partir de la caiguda de la civilització micènica pels dòrics (1200 a. C. – 1100 a. C.), fins a l'invasió per part dels Romans de Grècia al 146 a. C.

L' Antiga Grècia és famosa per ser la cultura que va iniciar la filosofia, va voler saber el veritable coneixement, no en explicacions mitològiques i màgiques de la seva religió. Els grecs tenien una religió politeïsta com els egipcis, però a diferència d'aquests no eren invisibles, vivien al cim del mont Olimp i tenien forma humana. La mitologia grega parla de moltes deïtats, però sempre amb unes més importants, els dotze olímpics. En algunes èpoques es podia trobar que hi havia catorze déus considerats com olímpics en tota l'Hèl·lade, però mai van ser considerats déus olímpics més de dotze a la vegada en una regió. És una religió on trobem que els déus tenen un caràcter molt humà, uns sentiments humans, podien cometre errors o sentir enveja (com Hera amb Heràcles). Cadascú era relacionat amb un àmbit de la vida del grec antic, i aquests donaven ofrenes als déus corresponents depenent del que volien aconseguir o lloar (els mariners donaven ofrenes a Posidó, mentre que en les festes es donaven a Dionís).

L'aparició de la filosofia a Grècia es deu a varies condicions:

- Els grecs eren vitalistes, pagans i amb una religió no tan autòcrata com els egipcis o anteriors cultures.
- Van crear la democràcia, cosa que implicava llibertat entre els habitants.
- El comerç permetia tenir contacte amb moltes altres cultures i així obrien la ment i apareixia el lliure pensament.
- Finalment, la polis s'autogovernava i permetia independència de les altres.

Les poleis gregues eren famoses pel seu sentiment de superioritat cap a les altres poleis, un sentiment d'autonomia tan gran que els mateixos habitants diferenciaven en drets a un estranger d'una altra part de Grècia en la seva ciutat. Els grecs tenien un vincle molt fort en la seva polis, on cada membre viurà, treballarà i procrearà per bé i futur de la polis. Aquest egoisme col·lectiu no acabarà fins la conquesta d'aquestes ciutats, i la consegüent unió, per part de l'exèrcit macedònic de Filip II, amb la posterior creació de la lliga de Corint i el Regne de Cassandre, després de la mort d'Alexandre el Gran (356 a. C – 323 a. C.).

Les diferents poleis van evolucionar en els àmbits que més atreïen als ciutadans i depenia de la forma de govern de la ciutat, així mentre ciutats com Esparta, amb un govern oligàrquic van especialitzar-se en crear un exèrcit poderós, Atenes, amb un govern democràtic que influïa a una societat provocant una llibertat individual de pensament, això va induir cap a la formació d'un gran llegat artístic i literari a part de que les persones comencessin a pensar més enllà, cap a la filosofia. Totes les poleis de Grècia es van especialitzar segons el model atenenc o l'espartà, cosa que va provocar moltes guerres i disputes entre aquests 2 tipus de pensaments. Per tant la màxima divinitat protectora era diferent a cada polis.

3. Egipte

3.1. Oci egipci

L'existència de diversió en l'Antic Egipte la trobem documentada en les escenes vivament pintades en les parets de les tombes, en papirs i en els objectes trobats entre els aixovars funeraris.

Per parlar d'oci haurem de diferenciar entre l'elit social i el grup social més baix (més nombrós que la primera) ja que els grups socials menys afavorits no tenien diners per organitzar grans esdeveniments ni per adquirir tants productes de luxe. En l'elit social trobem molta més varietat d'oci que en les pobres, els qui s'havien de conformar amb reunions familiars, sense jocs ni productes cars que es podia comprar l'elit social.

Entre els passatemps més populars entre els reis i nobles trobem la caça i la pesca. Trobem representacions d'aquestes accions des de la famosa Paleta dels caçadors, de l'època predinàstica, fins a l'Imperi nou, quan es van introduir els carros i cavalls. Durant els moments de repòs eren freqüents els banquetes i les festes, on participava tota la família, mentre escoltaven música, observaven balls i bevien begudes com la cervesa.

La forma d'oci més sofisticada dels antics egipcis podrien ser els jocs de taula com el *senet*, que va tenir una grandíssima importància en l'àmbit religiós. Aquest joc apareix

Joc Senet on s'observa els daus, el tauler i les fitxes. Reproducció d'un original del temple de Amenhotep III, Museu de Brooklyn, 1390 – 1353 a. C.

com a ritual religiós en molts papirs i inscripcions com en el famós Llibre dels Morts, on es recomana jugar una partida contra un oponent invisible per assegurar al difunt una bona vida al Més Enllà. El *senet* es jugava sobre un tauler dividit en 30 caselles

anomenades *peru* (cases) que s'alineaven en 3 files de 10 caselles. Cada jugador tenia el mateix número de fitxes, 5 o en el Regne Antic 7, que tenien colors i formes diferents. Pel moviment de les fitxes es feien servir pals amb dues cares, una plana i l'altre arrodonida. El valor depenia del costat del que queien. En el tauler hi havia algunes caselles pintades amb jeroglífics que donaven puntuació extra, salvaven a la fitxa de ser "menjades" per altres i una que perjudicava als jugadors. Es desconeixen les regles del joc, però a l'actualitat hi ha diverses interpretacions de com es podia jugar, fins tal punt, que hi ha pàgines web on es pot jugar virtualment amb altres persones i botigues on es poden comprar el tauler amb tots els seus components. Del que es té més seguretat és que l'objectiu d'aquest joc era treure les fitxes del tauler abans que el teu oponent. Un altre joc d'aquestes característiques és el joc de la serp o *mehen*, datat de la dinastia I (3.000 a.C.), es jugava sobre un tauler circular en forma de serp enroscada en espiral. Tampoc es coneixen les seves regles i va desaparèixer després del Regne Antic. Finalment podem anomenar el joc "del gos i del xacal", que va aparèixer al Regne Mig.

L'esport preferit dels faraons, com a moltes civilitzacions antigues, era la caça d'animals salvatges, com lleons, cocodrils, hipopòtams, toros, etc. Però hi ha una cerimònia en particular on el faraó havia de demostrar la seva vitalitat i lleialtat al poble, el festival *Heb Sed*¹. Era una festa per celebrar el trigèsim any de regnat, en el que el rei havia de córrer una certa distància sense cap companyia per aconseguir que les seves forces renaixessin i pogués seguir governant Egipte.

Papir on es mostra un faraó caçant ànecs, Museu del Cairo, 1332 a. C.

La música constituïa un element fonamental de la cultura i la religió: ens han arribat nombroses representacions de músics, així com molts instruments, però no ha quedat cap notació musical. Per tant, encara que sapiguem la lletra de les peces que

¹ *Heb Sed*, festa que commemorava el trigèsim any de regnat del faraó

cantaven, no podem saber com sonaven. El que si sabem és que la música era molt important en les funcions religioses dels temples i que els musics ocupaven un lloc destacat en els festivals, ja que la melodia apaivagava i alegrava els cors de deus i mortals. També presentava connotacions clarament eròtiques, ja que era freqüent que les intèrprets fossin joves núbils lleugeres de roba. Quasi totes les intèrprets eren dones i actuaven amb companyia de ballarines. **En aquesta escena de la tomba tebana de Nebamun, tres d'elles toquen les palmes i una quarta toca una flauta doble. Sobre els seus caps apareix una cançó escrita en jeroglífics.** Entre els instruments més populars trobem tambors, timbals, flautes dobles, simples, travesseres, arpes, lires i llaüts.

Escena festiva de la tomba de Nebamun, Tebes, 1350 a. C.

Els antics Egipcis apreciaven l'exotisme i l'eroticisme, i les seves celebracions es trobaven immerses en la sensualitat. També posaven un èmfasi particular en els sentits de l'olfacte i el gust, i per això impregnaven la sala on es celebrava el banquet amb fragàncies perfumades com la mirra i olíban (tipus d'encens). Els indicis de l'existència de festes privades sobreviuen principalment en forma d'escenes de banquets en les parets d'algunes tombes no pertanyents a la reialesa. Pot ser que es tractin de representacions de dinars funeraris o de la vida ideal que esperaven els egipcis després de la mort. Aquests indicis es limiten als més afavorits, **però no hi ha dubte de que les reunions socials amb alcohol, música i ball tenien lloc en tots els nivells de la societat, encara que en diferents graus de luxe i extravagància.** Les flors sempre es troben presents en les escenes festives. Els servents adoraven als participants amb garlandes, i en ocasions, un únic capoll o una flor oberta, unida a un tocat floral, que penja del cap del convidat. Sovint s'oferia una flor a cada assistent perquè la portés durant els espectacles, freqüentment consistents en música i dansa. És probable que els antics egipcis afegissin petites quantitats de substàncies narcòtiques a la beguda, especialment al

vi. Una planta representada en les escenes de banquets que guarda una estreta relació amb l'alcohol és el lotus egipci blau ("Nymphaea caerulea"). Actualment es creu que la seva flor allibera propietats narcòtiques quan es barreja amb vi. Encara que els texts que ens ha arribat, canten les virtuts de la temprança, es sap que els

Servent no ha arribat a temps per ajudar a la seva senyora. Tomba tebana del Regne Nou.

antics egipcis s'excedien en les festes. Desgraciadament, **la serventa d'aquesta representació no ha arribat a temps amb el vas per a la seva senyora.** Les inscripcions que acompanyen a aquest tipus d'escenes ens expliquen que als convidats els agradava beure fins embriagar-se. Solien beure tant vi com cervesa. La dansa formava part de la vida social i religiosa. En les escenes de banquets es veu com els convidats rics

s'entretenen observant als ballarins. **Els homes ballaven amb homes i les dones, amb dones.** Les danses anaven des de les lentes i de moviments estàtics a les líriques, més fluides o gimnàstiques. De fet, gran part dels balls resultaven realment

acrobàtics. A les ciutats egípcies existien uns establiments que s'anomenaven Cases de cervesa, que eren tavernes on s'exercia la prostitució, i es sap que molta gent s'excedia amb l'alcohol. Fins i tot es coneix que alguns estudiants van deixar els estudis per culpa d'aquestes tavernes. La lluita dels egipcis contra els excessos va comportar que aquests establiments fossin mal vistos en la societat.

Cantant egípcia d'un relleu tebà del Regne Nou

En els grups socials menys afavorits les relacions familiars i socials també eren importants, bàsicament perquè tenien poc més per entretenir-se. Era normal reunir-se en torn d'un ancià per escoltar els seus contes i faules, una tradició que encara la trobem a l'actualitat entre els camperols egipcis.

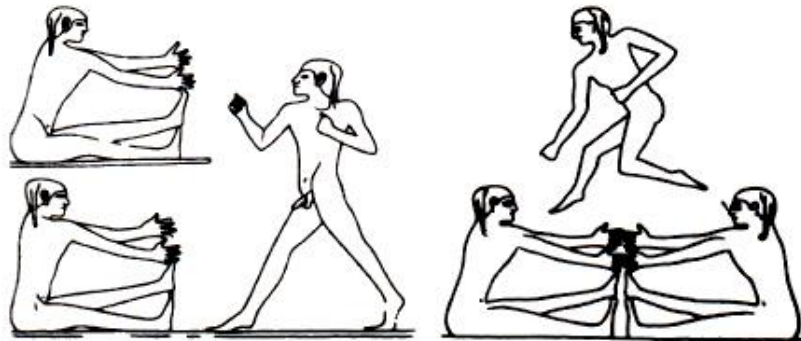
Hi ha una gran quantitat de relleus i pintures que mostraven escenes de la vida familiar a l'aire lliure, no només nobles sinó també camperols i artesans, en les que es veien els nens corrent entre les cames dels més grans o jugant a jocs propis. Aquests nens, gaudien de l'oci com ho feien els grans, afegint enrenou i diversió, cançons a cor i dansa per als petits i carreres, salts i jocs de competició i lluita pels nens. També podien

disposar joguines fetes dependent del seu grup social. Els més rics tenien joguines de fusta, un material molt difícil de trobar a Egipte; i els més pobres les

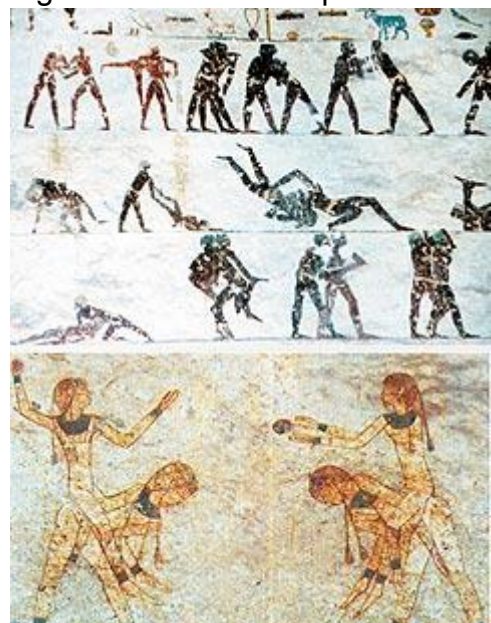
tenien de tela o fang. Les joguines consistien en representacions d'armes, com espases o llances, ninots, nines, figures d'animals, de persones, i baldufes que consistien en pedres planes per una cara i arrodonides per l'altre que permetien girar-les amb un toc de dit. En les parets d'algunes tombes es poden trobar representacions de joves practicant jocs malabars amb pilotes.

L'esport estava bastant ben considerat entre els grups populars d'Egipte. A diferència dels grecs, els egipcis no li donaven un valor competitiu, sinó que era una forma de passar el temps lliure o per gaudir com espectacle i, pels homes, també una espècie d'entrenament militar per a la guerra. Tant homes com dones ho practicaven i els esports més populars eren la lluita, l'esgrima amb pals i l'atletisme entre els homes; i la dansa, els jocs acrobàtics amb

pilotes i natació entre les dones. En l'atletisme destacaven especialment les carreres individuals o en grup, els salts d'alçada i longitud i l'aixecament de pesos. Van

Nens jugant en un relleu de la tomba de Ptahotep a Saqqara, datat del 2350 a. C.

Diferents esports practicats a Egipte, paret del Temple de Ramses III a Luxor, datat del 1194 a. C. al 1163 a. C.

arribar-se a organitzar competicions amb àrbitres per assegurar el bon funcionament del joc, i es premiava als guanyadors amb collars. També hi ha registres d'un esport molt semblant al hoquei que es jugava amb pals i petites pilotes, i que actualment encara es practica en algunes zones d'Egipte.

La natació era segurament l'esport més practicat per tots, nens també, ja que tenien el riu Nil al costat i un clima idoni per la seva pràctica, no obstant, l'elit social podia practicar-la en les seves pròpies piscines dels seus palauets.

3.2. El sexe a Egipte

Com a la majoria de les cultures preludeocristianes, el sexe no era tabú, en el papir de Torí (veure annex) mostra que fa 3000 anys es cultivava la literatura eròtica.

Homes i dones preferien la postura del missioner, però en alguns cercles, no es desconeixia el sexe en grup, el coit anal, l'auto fel·lació, la fel·lació, la pederàstia, la zoofília, la submissió, relacions amb persones afectades de nanisme, el transvestisme, la dominació, el sadisme, el fetitxisme, la necrofília, la coprofàgia, la pluja daurada...

En un papir es pot llegir: "Ra gaudeix al contemplar com Hathor es puja el vestit, la mà del deu Atum, que rep honors de la seva companya divina, posa en ordre l'Univers al masturbar-lo, Isis i Neftis s'ocupen del flàccid penis d'Osiris..."

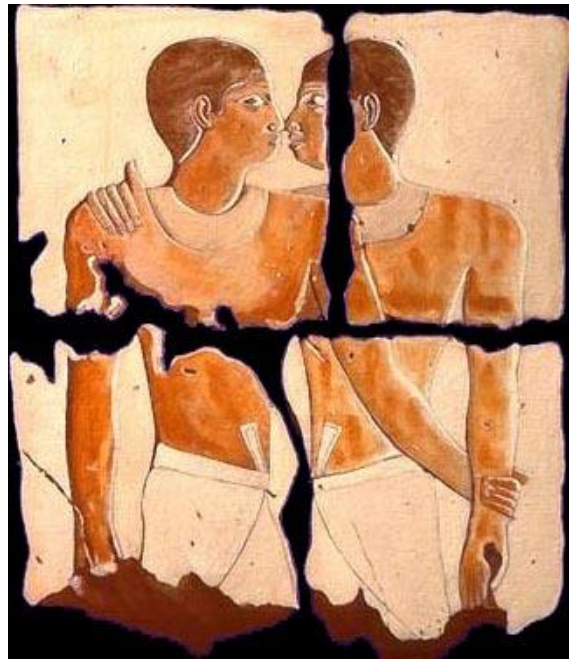
Geb fent-se una fel·lació, un déu en una pràctica sexual. Papir nº7312 del Museu Britànic

La dona egípcia era liberal en el amor i mai va ser un personatge passiu.

Algunes d'elles, no sempre prostitutes, estaven especialitzades en "l'art" de la fel·lació. Aquestes dones eren conegudes com fel·latrius. La més famosa en Egipte va ser Cleopatra VII, i es diu que va complaure a mil homes.

Dins de l'art egípcia es conserven papirs i estatuetes que mostren la importància que se li donava a la pràctica sexual, el coit, les orgies, els genitals... Aquestes estatuetes i representacions eren tant importants que fins i tot acompanyaven als morts en les tombes com amulets o per ajudar a despertar a l'altre vida. La cultura egípcia atribuïa tanta rellevància al sexe dins de la vida diària, que tenien ple coneixement de que en l'altre vida existiria el sexe i gaudirien del plaer sexual després de la mort.

L'homosexualitat era una pràctica tolerada, però no molt ben vista segons sembla per l'esterilitat que comporta. El lloc preferit per practicar aquest sexe eren els jardins, o pavellons. S'han trobat referències en el món dels déus (en un episodi de lluita entre Horus i Seth), com en el món dels humans (des de la relació entre el faraó Pepy II amb un dels seus generals anomenats Saset, fins diversos casos de sacerdots del temple de Jnum a Elefantina). Del lesbianisme no existeix la més mínima menció.

Khnumhotep i Niankhkhnum funcionaris egipcis reals al voltant de 2400 a. C. S'especula que representen el primer registre de la història del matrimoni entre homosexuals.

Encara que hi havia molta llibertat sexual, el sexe en parella està expressat amb respecte amb una delicada preferència a l'evocació, i no tant una crua exposició de detalls tòrrids.

La societat egípcia condemnava els excessos² en general. Els escribes i sacerdots que estaven a la cura de l'ensenyament dels joves, castigaven amb severes penes, els excessos d'anar de taverna en taverna (cases de cervesa) i deixar-se governar per l'olor de l'alcohol, i després embrutar-se l'ànima amb contactes sexuals desenfrenats. En un dels textos en contra dels excessos, es descriu amb exactitud el resultat d'aquests: "Amb una garlanda de flors en el coll, i saturats de perfums, acaben pel terra, bruts dels seus propis vòmits". Els egipcis eren plenament conscients de que tot excés en el plaer deixa de ser plaer, per la qual cosa podem dir que si bé tenien una llibertat sexual, rarament van arribar al grau de tolerància que han conduït en altres ocasions històriques infinitat de distorsionades actituds moralistes i repressores. Aquesta forma permissiva d'enfocar-la és la que va conduir

² El Papir Prisse va ser trobat per l'orientalista francès Aquiles Prisse, prop de Tebes en 1856, i es pot trobar en la Biblioteca Nacional de França. Aquest papir entre altres coses, ens ofereix una compilació de normes o màximes de moral, redactades durant la Dinastia IV en el Imperi Antic. Aquestes reben el nom de Màximes de Ptahhotep i són quaranta-cinc normes, per exemple la número divuit ens parla del perill de la seducció.

de forma comprensible a una actitud totalment radical amb actes com la violació que podia ser castigada consegüentment amb la més dura de les penes, la castració.

Com molts altres àmbits, la sexualitat estava sota la protecció d'una deïtat, en l'àmbit de la luxúria i el plaer sexual trobem a Anukis, que inicialment era la deessa de l'aigua, en la mitologia anterior a la Baixa Època. Posteriorment aquest àmbit de la vida dels egipcis recauria sota la protecció d'un deu anomenat Bes, que era el protector dels bons costums i de l'amor, però també de l'amor descontrolat i llibertí. Aquest deu tenia una gran popularitat, especialment durant l'Imperi Nou. Es representava en forma de figura grotesca d'un nan barbut amb la llengua penjant, les cames tortes i una cua de lleopard. Tenia la missió de preservar les llars dels mals esperits, espantava els perills dels homes, i protegia a les parteres de qualsevol problema, protegia a la família i als naixements. Un altre deu relacionat amb el sexe era el déu Min, déu lunar de la fertilitat, de la vegetació i de la pluja,

Déu Bes, temple de Dendera, any 30. a.C.

protector dels comerciants i els mariners, representava la força generadora de la natura. Era representat com un home amb el penis erecte. Cal destacar també que els faraons eren considerats déus (se'l relacionava sovint amb *Horus*, i el poder "diví" s'heretava amb la unió de familiars de la mateixa línia dinàstica (Tutankamón, fill d'Ajenatón i de la seva germana, es va casar amb la seva germanastra; mentre que *Osiris* es va casar amb *Isis* i van tenir un fill: *Horus*), aquest incest no estava gens mal vist, era acceptat, considerat necessari per la societat egípcia.

La prostitució va existir en tota la història d'Egipte i era una pràctica bastant habitual, però gràcies a una frase del "Llibre dels morts" (que diu: *Oh Uamenty, originari del Lloc de Judici, no he tingut comerç amb una dona*), podem dir que la prostitució no era gaire tolerada, estava mal vista. Les prostitutes egípcies es trobaven en bordells anomenats Cases de cervesa, on no només hi havia prostitutes sinó que, com el seu nom diu, era habitual el consum d'alcohol, això feia que la societat veiés més malament a aquesta pràctica. Si un home anava habitualment a aquests bordells es

trobava amb el perill de contagiar-se amb la gonorrea (la sífilis no era coneguda a Egipte) i que li provoqués la mort. A aquestes prostitutes se les reconeixia per tenir un petit tatuatge a la cuixa, primer en formes geomètriques i finalment amb figures del déu Bes. Als palaus hi havia un altre tipus de prostitutes, igualment no molt tolerades, però amb una millor qualitat de vida. Era habitual que en una mostra d'hospitalitat, el senyor de la casa proposés la companyia d'alguna d'aquestes prostitutes que podien exercir normalment altres pràctiques, com el cant o la dansa.

La flor de lotus era una al·legoria del regal de l'home a la dona, com si d'un ram de roses es tractés a l'actualitat. **Una de les formes que tenim en l'actualitat per demostrar el nostre amor amb una altra persona és el petó. En l'antic Egipte, però, havien desenvolupat una pràctica equivalent que consistia en aproximar els nassos, per tal d'intercanviar l'aire respirat, ja que sustentava la creença que aspirar l'alè procedent d'un altre era tant com adquirir una part de la seva essència.**

D'aquesta civilització coneixem també els seus ideals de bellesa, entre ells podem dir que els hi agradaven els ulls grans, per això utilitzaven maquillatge per allargar-los, no només amb les dones. No obstant l'utilització del maquillatge tindria una segona funció, de protecció del Sol. El cabell també era important i se'l cuidaven molt, no obstant, portar-lo solt o despentinat s'interpretava com un signe d'erotisme. En una anècdota interessant sorgeix aquesta obsessió pel cabell: quan entre dos dones apareixia una rivalitat a l'hora de que un home es fixés en una d'elles, un mètode ideal per lluitar per ell

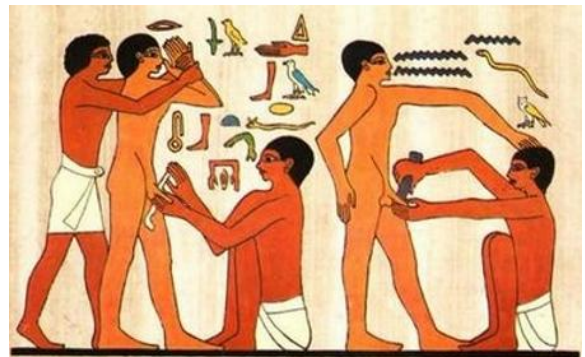
Perruca egípcia, Regne Nou, Museu Britànic

era tractar de que la rival disminuís el seu encant a través de la pèrdua del cabell, per aconseguir tal propòsit recorrien a la màgia o bé a utilitzar determinades substàncies, com l'anotada en una recepta del famós Papir Ebers, en el que

s'aconsella "impregnar amb oli una fulla de lotus cremada i friccionar amb ella el cap de la persona detestada". El que ens falta per saber és el mètode emprat per aconseguir que "la persona detestada" es deixés empastifar amb aquesta barreja. Encara que ho hagués aconseguit, aquesta dona sempre tindria un remei per "evitar" l'actuació de la fórmula anterior: "impregnar la calba amb escames de tortuga i greix de pota d'hipopòtam".

No ens podem oblidar que aquesta civilització va ser la creadora dels primers preservatius masculins. L'utilització de preservatius comença en aquesta civilització al menys cap al 1000 a. C., possiblement abans. Aquests preservatius es feien de lli o de cec d'animals com el porc. Els espermicides apareixen en escrits cap al 1850 a.C. i s'utilitzava carbonat sòdic, vinagre i solucions sabonoses.

Els egipcis van practicar la circumcisió³, que es portava a terme a l'arribar a la pubertat. Al contrari de les actuals cultures fonamentalistes, es practicava per motius higiènics. En canvi no hi ha constància física en les mòmies de que es practiqués la clitoridectomia⁴, tot i que alguns autors afirmen aquesta pràctica en alguns textos. Cal dir que a l'actualitat, la clitoridectomia és una pràctica usual.

Gravat d'una circumcisió a la tomba d'Ankhamahor, 2300-2200 a.C.

S'han trobat nombrosos papirs mèdics (entre els quals es troba el famós Papir de Petri, el papir mèdic més antic i important), per evitar amb facilitat els embarassos, plens de receptes i remeïis. En una d'aquestes receptes, es recomana barrejar api i cervesa dolça amb el que untaven els genitals. Un altre remei consistia en introduir en la vagina una espècie de tap (potser el naixement del diafragma), que s'havia

³ circumcisió: Extirpació total o parcial del prepuci, deixant al descobert el gland.

⁴ Clitoridectomia: Extirpació o ablació del clitoris, normalment acompanyada per la mutilació de part dels genitals femenins.

impregnat anteriorment en una barreja de mel, dàtils i arços d'acàcia triturats i coluquinta, una planta amb propietats purgants. En el Papir Ebers apareix la primera referència al primer tap de filassa medicat “es tritura amb una mesura de mel, humitegi la filassa i col·loqui-la a la vulva de la dona”. En quant a l'avortament si bé existeix constància que es va realitzar en algunes ocasions com a Tarepit (encara que en contra de la seva voluntat), en general era considerat una de les pràctiques més detestables i innobles, condemnable des de tot punt de vista.

Els egipcis van tenir també remeis i sistemes per incrementar a voluntat el desig sexual mitjançant afrodisíacs. Un d'ells era l'enciam, de la qual afirmaven que enamorava els homes i feia fèrtils a les dones, per això era consumit a grans quantitats (a més l'enciam quan es tallat surt un líquid d'aspecte lletós amb color i textura semblant al semen, per això estava relacionat amb el deu itifàl·lic anteriorment explicat, Min). Un altre afrodisíac consistia en un dolç licor vermell intens anomenat Shedeh, i que es pensa que s'obtenia del magraner. L'últim en anomenar és la mandràgora, la qual no només s'utilitzava per despertar el desig, sinó també per afavorir la fertilitat. Finalment s'han trobat figures fetes de pedra i fang itifàl·liques que podrien ser utilitzades com amulet per la fertilitat o com a un consolador primitiu per a les dones.

Fig. 6. Grupo de exvotos fàlicos, encontrados en la capilla de la diosa Hathor en el templo de Hatshepsut en Deir el-Bahari.

4. Antiga Grècia

4.1. Oci grec

Com a Egipte, en aquesta civilització haurem de fer una distinció entre els grups socials més afavorits i els més pobres. L'oci grec era el que més temps ocuparia en la vida dels grecs afavorits ja que estava mal considerat treballar, per això tenien esclaus i estrangers. En l'oci grec més exclusiu tenia gran rellevància els grans banquets que es celebraven, mentre que en les famílies menys afavorides tenia una gran repercussió l'esport i els jocs panhel·lènics.

Les activitats més populars eren: acudir als banys, ja que els grecs no tenien aigua corrent i apart era un centre de reunió molt important; passejar pels passeigs amb pòrtics, a vegades de dos pisos, decorats amb mosaics,... i anomenats *stoas*, situats al centre de l'àgora o ciutat baixa de la polis, el centre urbà on es feia gran part

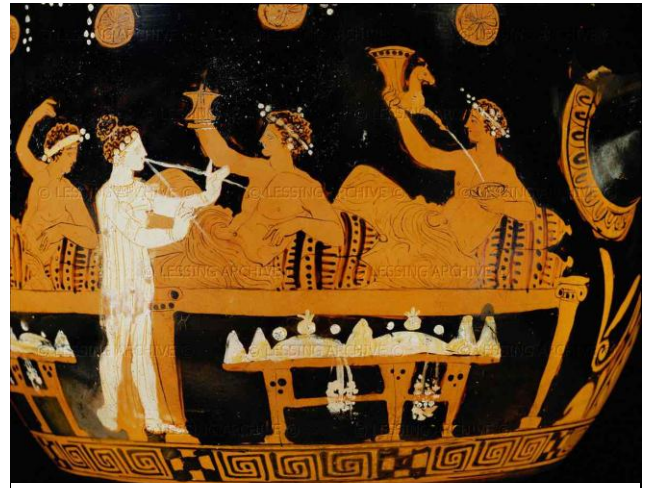

Típica Stoa grega, en concret d'Àtal a Atenes, 149 a.C.

de l'activitat de la polis; a l'àgora també discutien sobre política ja que els grecs tenien una unió molt gran cap a la seva polis; i finalment, anant a l'odèon (per escoltar recitals de música i cant) i al teatre (que podien assistir tots els grups socials, menys els esclaus, ja que els pobres rebien subvencions per adquirir les entrades). L'esport era molt important per als grecs, totes les ciutats gregues tenien un gimnàs on no podien accedir els esclaus i els estrangers.

En els banquets organitzats pels ciutadans rics s'utilitzava músics i ballarins per entretenir als convidats, no obstant les dones casades no podien assistir-hi. Podem suposar que gaudirien de la música⁵ i la dansa en les zones privades de la casa.

Aquestes celebracions exclusivament masculines tenien lloc a l'*andron*, equipat amb divans, taules, grans gerres per barrejar el vi i copes ben decorades. Les ceràmiques podien estar pintades amb escenes de festes, que mostraven comportaments escandalosos per part dels assistents.

Escena del Simposion a una ceràmica àtica. s. IV a.C. Inv. IV
910 Kunsthistorisches Museum, Viena

El *simposion* era un esdeveniment, molt popular a Grècia, on la beguda anava acompanyada de converses elevades entre els convidats, però també d'educades cortesanes, una cosa plenament acceptada en l'àmbit de l'alta societat. Consistia en una festa celebrada en les habitacions destinades als homes. Al començament i al final es pronunciaven oracions per als deus. Després de conversar i escoltar la música i els cantants, mantenien relacions sexuals amb els amants o *hetaires* que acudien a la festa. Les *hetaires* eren dones professionals de la prostitució, eren educades per desenvolupar-se en reunions socials i oferir una estimulants companyia durant els banquets. Aquestes dones podien fer-se riques gràcies als regals dels seus amants. Aspasia va ser una *hetaira* molt famosa, natural de Milet, que va arribar a Atenes, on es va integrar en l'elit política i va acabar convertint-se en l'amant del líder grec Pèricles.

Als grecs afavorits els hi agradava molt llegir poemes lírics i anar al teatre per veure les representacions dels creadors d'aquest art. Conservem poemes, sovint fragments, que reflecteixen diverses experiències vitals de l'època, des de l'atzarosa existència dels soldats mercenaris o diferents reflexions polítiques fins faules i poemes sobre els turments del desig. Al s. VI a. C. van aparèixer els principals

⁵ Entre els instruments que acompanyaven les festes i banquets podíem trobar lires, aulos (doble oboè), flautes, timbals...

poetes lírics, tant en la Grècia continental com a les illes orientals, mentre que cent anys més tard es va produir un gran desenvolupament del drama. La vida cultural hel·lènica en aquest últim període va resultar molt important en l'àmbit de la comèdia i la tragèdia, sobre tot a Atenes, on es representaven les obres en el teatre de Dionís, als peus de l'Acropoli. Entre els poetes més importants trobem a Safo, que va viure a Lesbos i escrivia sobre les seves penes amoroses entre el seu grup d'amigues, i a Alceo, un aristòcrata que expressava les seves opinions polítiques.

Un dels llegats de la cultura atenenca és el gran conjunt de tragèdies i comèdies que ens han arribat, encara que la majoria, s'han perdut per sempre. El drama es va començar a desenvolupar a partir dels himnes cantats que s'entonaven en honor a Dionís, en els quals els participants es cobrien els rostres amb màscares. En les

En aquesta escena d'una obra de teatre, els homes vesteixen un penis fals. Extret de la Comèdia Nova cap al 350-320 a. C.

comèdies també es feien servir màscares i a vegades s'exagerava la panxa i vestien un penis artificial lligat al cinturó. Les comèdies es representaven en la Dionisia Urbana, un festival anual en honor a Dionís. Les obres còmiques més importants que ens han arribat pertanyen a Aristòfanes, plenes de sàtires i insinuacions sexuals, i posteriorment reflectien les debilitats humanes. Homer va ser una gran model per tots els autors tràgics. Esquilo va escriure una trilogia centrada en l'història d'Agamèmnon, però també hem de anomenar a altres autors molt importants en aquest tipus de teatre com Sòfocles i Eurípides.

No obstant hi havien unes activitats per l'oci molt més importants que les anteriors, comunes a tots els grecs: els jocs panhel·lènics. Els més populars van ser els jocs Olímpics, uns jocs atlètics, celebrats a Olímpia en honor a Zeus. No només era una competició, sinó que durant aquests jocs, les polis que estaven en guerra, firmaven una treva. En aquests jocs els atletes participaven despullats i amb una capa d'oli per ressaltar la bellesa dels seus cossos, i els jocs esportius eren acompanyats per

un aulos. Només podien accedir com a espectadors als jocs els homes, era tant important que, si es descobria una dona veient els jocs, hi havia una llei que obligava a llançar-la des d'una muntanya. Els atletes dedicaven prop d'un any a entrenar en les immediacions del temple de Zeus, llavors, els vencedors rebien una branca d'una olivera com triomf, a part d'altres beneficis com estar exempts de pagar impostos. Els atletes eren sancionats si trencaven alguna norma. En aquests jocs una de les proves més famoses era el pankration, una combinació brutal de boxa i lluita, en la que només estava prohibit mossegar-se i treure's els ulls, poques vegades en aquesta competició el perdedor acabava morint per la pallissa, cosa que desqualificava al guanyador. Gràcies a les aportacions econòmiques de la aristocràcia

Ceràmica on hi apareix una lluita esportiva. Museu del Louvre, París (550-530 a. C.)

governant i dels monarques es podia mantenir les instal·lacions i estables per les carreres de cavalls i l'equitació. En les competicions eqüestres, els honors de la victòria es reservaven pels amos dels cavalls, no pels genets.

A part dels jocs Olímpics també van ser molt importants els jocs Pítics (de caràcter poètic i atlètic) a Delfos en honor a Apol·lo, els jocs Nemeus (competició de genets) a Argos en honor a Hera i Zeus, i els jocs Ístmics (també de caràcter esportiu) a Corint en honor a Posidó i les Oceànides.

L'afició dels grecs per les reunions socials acompanyades amb vi va inspirar als pintors de ceràmica a plasmar aquestes imatges en les seves obres.

4.2. Sexe Grec

Degut a la escassa informació que s'ha recollit d'aquest tema, podem parlar només d'una visió general de com s'entenia la sexualitat en la societat grega; descartant rumors o anècdotes que no tinguin bases històriques fiables.

La cultura sexual grega era bastant diferent a la nostra en l'actualitat, si bé tot el que els grecs feien i ho trobaven normal, actualment aquestes coses que es segueixen fent i a vegades en major grau són considerades com immorals i promiscues. Eren persones que donaven molta importància als aspectes sexuals de les seves vides i veien aquest com l'origen d'un absolut plaer, per això van aprofundir molt en les variacions que el sexe podia oferir, barrejaven la vida quotidiana amb un profund aspecte diví i van aplicar això a la seva cultura, inclusivament al sexe.

Si bé hem acceptat moltes coses com la llibertat sexual per als homosexuals i en general una alliberació sexual femenina per la qual s'ha lluitat durant segles, encara la gent veu com un tabú certs temes, que a l'antiguitat eren aspectes molt comuns i acceptats per la gran majoria.

La mitologia grega està plena de Déus, semidéus, herois, etc. i ens expliquen històries sexuals i d'infidelitats terribles, això ajuda a entendre l'acceptació de tals pràctiques en la societat, ja que els seus models a imitar eren els déus, i si aquests podien ser infidels i practicar el sexe amb molta gent (podent anomenar les nombroses històries de Zeus d'infidelitats a Hera), era una cosa si més no contemplada per tota la resta de mortals. A Dionís se'l lloava amb orgasmes i a Afrodita amb orgies al seu palau de Palos.

Tenien un culte a la virginitat, representat per la deessa Artemisa, que era una deïtat verge. La virginitat era com un tresor per a les dones, i la pèrdua d'aquesta era com segellar una mort lenta. Artemisa es va casar amb Endimió i fruit d'aquesta unió van néixer 50 filles, aquestes formaven el seu seguici, totes eren castes i si es casaven tenien que abandonar el grup. Entre les històries de caire sexual, destaquem la d'Hermafrodita. Ovidi explica que el fill d'Hermes i Afrodita que era un jove bonic que

va arribar un bon dia a un llac on va veure a la nàide Salmacis, i aquesta es va enamorar d' ell fins a assetjar-li, però Hermafrodita va fugir. Poc després va tornar al llac i es va banyar despullat a l'aigua, la nimfa el va veure i el va abraçar tant fort que els dos cossos es van ajuntar, i així Hermafrodita va tenir que viure amb la seva doble naturalesa per sempre.

La homosexualitat masculina era ben acceptada a Grècia, més que la femenina i molt més comuna, i grans personatges de l'època eren homosexuals declarats. Per a la cultura grega la bellesa era un símbol d'adoració i admiració, sense distincions de sexe. Podríem situar el seu origen aproximadament en el període presocràtic, entorn a finals del s. VIII a. C. Segons la història, Pisístrat, que va ser un tirà que es va apropiat d'Atenes per la força, tenia per amant a Soló (un dels 7 savis). Els fills del tirà també eren homosexuals. Hi ha mites que diuen que temps després 2 governants d'Atenes Arístides i Temístocles van disputar

Ceràmica àtica que mostra una parella homosexual en actitud eròtica. Museu Arqueològic Nacional d'Atenes (530-490 a. C.)

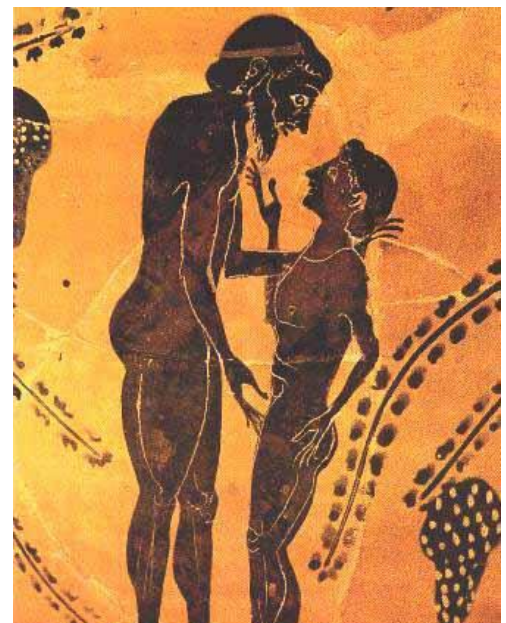
l'amor d'un jove anomenat Stesileo. Un altre personatge famós que va ser homosexual declarat va ser el gran filòsof Plató, entre els seus amants coneguts figuren Fedro, Alepsis i Dionís. El seu mestre no era homosexual, inclús existeix un passatge en el banquet on Plató descriu una escena en que el general Alcibiades admirat per la seva saviesa i intel·ligència de Sòcrates va intentar començar una relació amb ell, però aquest es negà.

La raó principal a la gran quantitat d'homosexualitat era que els homes joves que entraven a la milícia i passaven grans temporades en els campaments únicament envoltats d'homes. Aquest medi llavors, tendeix a tancar-se a si mateix, la exclusió de les dones per la guerra va provocar una situació favorable d'amor masculí. A més a més, els filòsofs Socràtics pensaven que un exèrcit seria més fort si estava

constituït per parelles d'amants masculins, degut als llaços que es formaven, lluitaven amb més vigor els guerrers. Els grecs podien prostituir-se (efebus) i existien en Atenes bordells amb joves. L'homosexualisme grec també es basava en l'educació pederasta en la qual un home (erastés, home madur més gran de 25 anys) adoptava a un jove (erómenos que oscil·lava entre els 12 i 18 anys) per donar-li educació; era tant llarg el temps que passaven junts que era normal que es despertés una atracció sexual entre el jove i el seu professor i compartissin gaudis carnals.

En quant al homosexualisme femení l'únic exemple més clar va ser el de Safo, una poeta, que va néixer a Mitilene, a l'illa de Lesbos⁶ cap al 612 a. C. Va formar una acadèmia en la qual s'adorava a Afrodita i a les muses; en aquesta acadèmia es diu que el grup de dones en la seva majoria eren noies de l'elit social, a les quals preparava amb l'educació clàssica per ser bones esposes, mestresses de casa, rebien instrucció religiosa i artística. Es diu que Safo va promoure l'amor entre dones, ja que va tenir moltes aventures amb adolescents de l'acadèmia, i va acabar enamorant-se d'una de les seves alumnes, que al no ser corresposta es va tirar al mar i mai més es va saber d'aquesta pràctica homosexual a l'Antiga Grècia.

La prostitució a Grècia era habitual, les prostitutes més cares i luxoses eren les *hetaires*, educades per satisfer als homes, dominaven l'art de l'amor i vivien juntes a un bordell. Les prostitutes de més alt nivell gaudien de grans cases, normalment centres d'alta societat i les més famoses no se les prohibia passar a les festes masculines. No obstant, hi havia prostitutes barates, sense estudis i pobres, molt comuns al Pireu. Al temple d'Afrodita a Corint hi havia centenars de prostitutes exercint el seu ofici per a les masses. Les *hetaires* més famoses van ser Friné i Lais de

Ceràmica àtica que mostra dos amants homosexuals, es pot notar una gran diferència d'edat, entre l'home i l'efebus. Museu Arqueològic Nacional d'Atenes (530-490 a. C.)

⁶ De fet la paraula Lesbiana significa natural de Lesbos i prové de les històries que van passar en l'Acadèmia de Safo, a Lesbos.

Corint, amant de Demòstenes; i sobretot Aspàsia, amant de Pericles, molt sàvia però que per una llei del propi Pericles que prohibia el matrimoni de diferent grup social, va portar-lo a la fi del seu govern. I tal com he comentat, la prostitució masculina va ser molt àmplia.

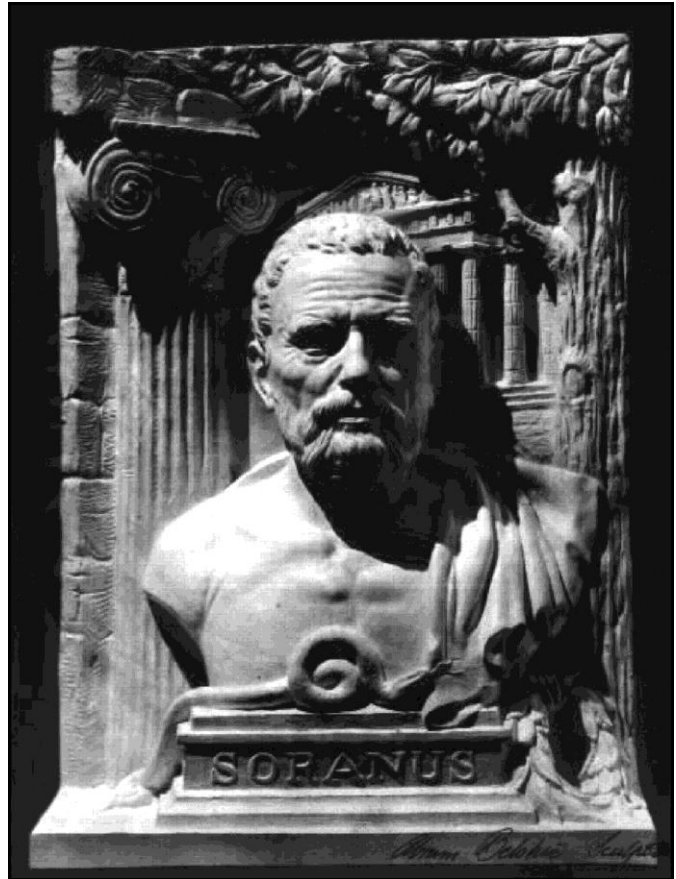
L'infidelitat dels homes amb concubines i efebus (nois que exercien la prostitució) era totalment legal, i les esposes no podien dir res sobre això. A Esparta, es tenia llibertat per escollir dona, però qui es casava amb una poc apta per a la reproducció, pagava una multa, com li va passar al rei Arquidam. El marit estava obligat a tolerar la infidelitat si l'adultera la cometia amb un home més alt i fort que ell, Licurg (rei i poder legislador d'Esparta) havia dit que en aquests casos l'enveja era ridícula i immoral.

A les noces, les dones havien d'arribar verges, s'establia la dot i es fixava la data, la dona es donava un bany ritual, oferia a Afrodita o a Hera un tall de cabell recent tallat com a símbol de la seva virginitat i el celebrava la cerimònia. Ella vestia de diferents colors i ell de blanc. En el banquet els convidats cantaven cançons en honor a Hymén (déu del matrimoni) i esperaven a escoltar els ploriquejos del desflorament, que com prova de virilitat, el nuvi havia de executar-lo com si es tractés d'una violació.

A aquesta civilització, la dona, per tal d'evitar quedar prenyada es lligava al braç una bosseta que contenia fetge de gat, o contenia la respiració després de l'orgasme. Per fer que no afectés a la virilitat masculina, els homes no s'apropaven a l'orina de bou o d'un eunuc, encara que si no es pogués evitar es podia curar amb excrements de ratolí. Com es pot observar, aquestes pràctiques estaven basades en supersticions i creences sense cap base científica. No obstant hem de dir que els grecs ja utilitzaven preservatius⁷ fets de bufetes de cabra o bufetes natatòries de peixos per retenir el semen.

⁷La llegenda del rei Minos (1.200 a. C.) fa referència a l'utilització de bufetes natatòries de peix i bufetes de cabra per retenir el semen.

Sorà d'Efes va ser un metge molt important a Alexandria i a Roma, considerat moltes vegades com el pare de la ginecologia. Sorà va investigar sobre les malalties de transmissió sexual sobretot de les dones, va fer una descripció sobre l'anatomia dels genitals femenins i va investigar sobre les seves funcions i els aspectes fisiològics com la menstruació i l'embaràs. El seu llibre té un apartat de com s'ha d'actuar en un part i com tractar a la mare i al fill. Sorà recull en el seu llibre mètodes anticonceptius com el *coitus interruptus*, encara que

actualment es sap que no és fiable. La seva obra diu que en el moment anterior a la ejaculació la dona s'ha d'aixecar ràpidament, ajupir-se, provocar-se un esternut, netejar-se la vagina i prendre una beguda freda. Els grecs van importar molts mètodes anticonceptius egipcis, així també feien servir una bola feta de llana mullada en vi per tapar-se el coll de l'úter.

5. El Llegat d'Egipte i Grècia

5.1. Oci

Les civilitzacions grega i egípcia han tingut una gran influència en la cultura judeocristiana, ja sigui per via d'altres cultures que han adoptat aquests criteris o per influència directa. Moltes d'aquestes influències han continuat en el nostre món, en àmbits sobretot artístics, però molts altres àmbits no han sobreviscut a tants anys, sobretot gràcies al cristianisme. A continuació parlaré de les semblances que tenim entre els dos aspectes de la vida grega i egípcia en què es centra aquest treball.

En quant a l'oci, hem de tenir en compte de primera mà que hem de fer una distinció social, ja que l'oci era un concepte de minories privilegiades. Amb l'aparició i extensió de la classe mitjana aquest àmbit de la vida guanya molt pes en la cultura occidental actual. Això no vol dir que la majoria de la població no tingués formes de passar el poc temps de lleure, sinó que ho feia sense tants luxes com la minoria dominant, basat en reunions familiars o l'esport.

L'oci de l'elit benestant es basava en reunions d'amics dins d'aquesta elit acompanyades de menjar, vi o cervesa, música i dansa (com el *simposion* grec). Aquestes reunions recorden a les actuals festes que podem veure a les discoteques o altres celebracions. Les reunions antigues, però, eren reunions privades, on només hi havia gent poderosa. El consum de begudes alcohòliques és molt antic, els grecs i egipcis ja bevien vi i cervesa. A Grècia, el vi, però es bevia rebaixat amb aigua, era

Flor de Lotus blau egipci, utilitzat en begudes alcohòliques

una barbaritat veure'n sense i només s'utilitzava pur en rituals i celebracions religioses. Els grecs també solien afegir-li substàncies aromàtiques a aquestes begudes, fins i tot, es podia barrejar la cervesa amb el vi, una beguda que anomenaven *ptisane*. Els egipcis solien barrejar el vi amb flor de Lotus blau egipci, així feia augmentar les seves propietats narcòtiques. Tanmateix, si els joves eren enxampats en les tabernes patint un

excés de consum de vi o cervesa, els seus pares o els seus tutors els castigaven

severament, com passa a la majoria de cases actuals. El vi actualment és un producte més luxós que la cervesa, no obstant hi ha matisos i diferents tipus i preus d'aquests productes. Els antics afavorits acostumaven a aromatitzar les seves reunions amb diferents espècies o flors. Els grecs actualment aquesta aromatització la trobem a la majoria de cases, no només per celebracions, sinó per la vida quotidiana.

L'esport preferit pels més afavorits de l'època era la caça, no per motius de subsistència o per comercialitzar, sinó com una manera de divertir-se, per competir o per raons religioses. Aquest acte es pot veure també a l'actualitat, en un àmbit més estès però més controlat, hi ha més gent que caça per diversió o competició, però no poden caçar tot el que volen, hi ha lleis que regulen aquesta activitat. Es pot dir que la caça per motius religiosos ha desaparegut totalment a Occident.

Faraó en lluita ajudat d'animals, recorda una escena de caça. Reproducció d'un gravat de Luxor.

Els jocs de taula van aparèixer pels voltants de l'època egípcia. Jocs com el *senet* egipci es van fer molt populars entre la minoria adinerada, encara que s'han trobat pedres esculpides en forma de taulers molt senzills, cosa que fa pensar sobre si aquests jocs van arribar a les cases menys afavorides. Actualment els jocs de taula, a part de ser molt més sofisticats, han arribat a totes les cases en molta més diversitat i en diferents suports, com pot ser el digital. El *senet* era un joc molt semblant al backgammon i podria haver assentat les bases d'aquest. No obstant els daus no van arribar fins a l'època grega, mitjançant les múltiples expedicions gregues a l'Índia.

La música era tocada per músics sobretot a les festes, actes importants o commemoracions, es podria dir que la música més sofisticada, amb instruments ben treballats, era pròpia de l'elit social. No obstant, la música sempre ha estat un gran component de l'oci, en totes les cultures. No es d'estranyar doncs que aquest àmbit de l'oci no només s'ha estès en tots els grups socials sinó que també s'ha

especialitzat en diferents grups segons els gustos de la gent i la seva personalitat. Els egipcis van formar una escriptura per plasmar les cançons, aquest fet és una forma primitiva de l'actual partitura i desig de voler matematitzar i fer passar a la història la música. La música era tocada amb llaüts, timbals, flautes, oboès primitius, lires... Ens podem donar compte que els instruments són molt senzills però es toquen a l'actualitat, alguns fins i tot en orquestres. Els grecs anaven també a concerts i recitals als odèons, teatres que no estaven a l'aire lliure, que ens recorden als teatres i auditoris de música moderns.

Els fills de les famílies podien jugar amb figures petites que representaven animals o persones. Les figures podien estar fetes de molts materials, però la població adinerada les feien de materials més cars i luxosos. Aquestes figures ens han arribat als nostres dies amb el nom de joguines. Actualment totes les classes socials poden tenir joguines, això vol dir que en aquest àmbit, les cultures no han variat gaire.

L'esport per a la majoria menys adinerada es basava en pràctiques com l'esgrima, la natació, l'atletisme, la lluita... Els antics egipcis van començar a fer servir la pilota per jugar-hi, i posteriorment els grecs.

Els grecs van popularitzar un acte cada 4 anys, els Jocs Olímpics, que era un conjunt de competicions esportives celebrades a la ciutat d'Olímpia on totes les ciutats-estat s'agrupaven, i les guerres entre elles desapareixien. Aquest esdeveniment encara es celebra. No obstant aquests jocs van ser abolits al 393 per considerar-se com un acte pagà i no es van tornar a celebrar fins al 1896. A l'actualitat s'ha tornat un acte que agrupa a molts països del món, els quals participen amb moltes més competicions esportives.

Els grups socials més populars es passaven el dia al carrer, els grecs per les *stoas*, pòrtics que es situaven a la part porticada de l'àgora, la ciutat baixa. Els egipcis solien caminar entorn als temples principals de la ciutat ja que en aquestes dues civilitzacions, i en la majoria de cultures antigues, els ciutadans tenien prohibida la entrada als temples i palaus. Els grecs podien també anar al teatre, on podien anar tots els grups socials menys els esclaus.

5.2. Sexe

Aquestes dues civilitzacions van tenir unes formes de veure el sexe molt diferents de la judeocristiana, no obstant en l'últim segle i més en els últims 50 anys hem experimentat grans canvis que ens han apropat molt més a aquestes dues civilitzacions, fins i tot, alguns països les han superat en progressisme sexual.

Primer cal destacar les parafílies⁸, patrons de conducta sexual, que es practicaven en aquestes civilitzacions, ja que es tracta de costums que ens semblen molt acceptades en la nostra cultura, i ens impressiona que els antics haguessin arribat a aquestes pràctiques. Entre elles hi trobem el coit anal, l'auto fel·lació, la fel·lació, la pederàstia, la zoofília, la submissió, relacions amb persones afectades de nanisme, el transvestisme, la dominació, el sadisme, el fetitxisme, la necrofilia, la coprofàgia, la pluja daurada, orgies...

El sexe era una cosa molt normal, sense tabús, fins i tot s'han trobat papirs que expliquen situacions eròtiques i sexuals entre ells, aquests déus tenien personalitat

Detall de ceràmica àtica d'un kílix amb la imatge d'una orgia grega, 510 a. C., Louvre

humana, amb els sentiments d'aquests, eren el reflex del poble antic.

Greco i egipcis ja utilitzaven mètodes anticonceptius⁹, molt primitius, però l'existència d'aquests mètodes ens mostra que en aquestes cultures tenien una distinció entre el sexe per raons reproductives i el sexe per plaer, distinció que ens ha arribat a l'actualitat. Aquest pensament, encara que ens sembla molt normal, va ser vetat i castigat moltes vegades en l'edat mitjana. Entre els mètodes anticonceptius podem

⁸ Parafília: Patró de comportament sexual en què la font predominant del plaer no es troba a la còpula, sinó en alguna altra activitat que l'acompanya

⁹ El papir Ebers és un document egipci que tracta sobre aquests mètodes junt amb remeis tradicionals (sense fiabilitat) i creences, com algunes històries i creences populars sobretot de la gent gran dels pobles.

trobar: taps de tela impregnats en una barreja de mel, dàtils i arços d'acàcia triturats i colòquinta que es col·locava a la vagina de la dona i que recorden al funcionament d'un diafragma; preservatius, que estaven fets de lli, encara que també s'han trobat de cec d'animal, com el porc. Els preservatius precedents actuals es fan d'un material molt flexible i molt més fiable, el làtex, però la base de funcionament no ha variat en milers d'anys. Un dels llegats més importants és l'estudi en l'anatomia dels genitals femenins de Sorà d'Efés, que va posar les bases a la ginecologia moderna.

Per demostrar el grau de tolerància sexual podem utilitzar la popularitat i el grau d'acceptació de l'homosexualitat, tant masculí com femení. A l'antic Egipte trobem que l'homosexualisme masculí existia, però no era acceptat per tothom, en canvi a Grècia si que tenia una difusió i una acceptació molt més gran, fins al punt que creien que un exèrcit constituït per parelles d'amants era molt més fort ja que apareixien grans unions sentimentals, lluiten i defensen per la seva parella. En l'homosexualitat femenina trobem un escenari molt menys acceptat, la dona ja es considerava inferior, per tant no és d'estranyar que aquesta pràctica fos pràcticament inexistent. A Egipte no s'ha trobat cap prova que demostrï aquesta pràctica i a l'antiga Grècia només ens ha arribat la història de Safo¹⁰, una poeta de Lesbos que va crear una escola per preparar a les dones amb l'educació clàssica per ser bones esposes, mestresses de casa i per això rebien instrucció religiosa i artística.

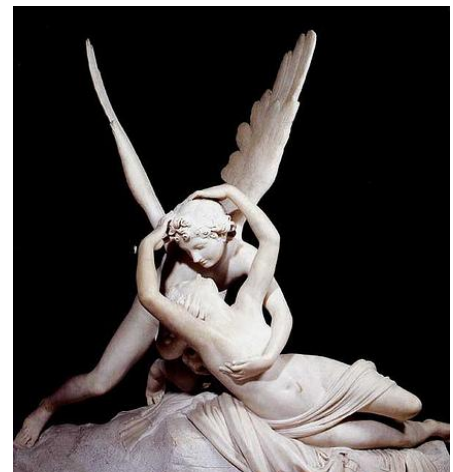
Des de la prehistòria trobem el sexe com a instrument per aconseguir riquesa, la prostitució és una pràctica molt antiga. La prostitució femenina era molt més estesa encara que també trobaríem molts bordells d'efebus a l'antiga Grècia. A Egipte trobem un punt de vista diferent del de Grècia, molt menys tolerant amb aquesta pràctica, però amb una mateixa distinció entre prostitutes afavorides i de mala nissaga. Aquesta diferència entre prostitutes encara existeix, podríem relacionar les menys reputades entre les actuals prostitutes il·legals o fins i tot algunes il·legals que no tenen grans facilitats en el seu ofici (pateixen esclavisme, no tenen seguretat social, cobren poc, han de pagar als proxenetes...), les segones les trobaríem en cases especialitzades, totes legals i amb unes condicions molt més bones i

¹⁰ Es deia que aquesta poeta va promoure l'amor entre ella i les seves alumnes.

higièniques que les primeres. Actualment trobem que la prostitució està acceptada, encara que no tolerada per tothom.

També, el llenguatge no verbal tenia una gran importància com a l'actualitat, bàsicament perquè és la forma més fàcil i directa per mostrar sentiments. A Egipte l'home regalava a la dona flors de lotus per demostrar el seu amor, un acte que ens recorda molt a les actuals pràctiques, quan els homes regalen rams de flors a les dones. Una de les formes que tenim en l'actualitat per demostrar el nostre amor amb una altra persona és el petó. En l'antic Egipte, però, havien desenvolupat una pràctica equivalent que consistia en aproximar els nassos, per tal d'intercanviar l'aire respirat, ja que sustentava la creença que aspirar l'alè procedent d'un altre era tant com adquirir una part de la seva essència.

Als egipcis els hi agradaven els ulls grans, per això utilitzaven maquillatge per semblar que fossin més grans del normal, no només les dones. Actualment ho relacionem amb el maquillatge de les dones, en l'edat moderna els homes més afavorits encara es maquillaven molt, actualment aquesta moda s'ha perdut gràcies a la moral de feminitat a la que s'ha associat aquesta pràctica. Als egipcis també els importava molt el cabell, si les dones volien aconseguir enamorar un home, tenia suficient amb cuidar molt bé el seu cabell i aromatitzar-lo. El cabell era tant important que algunes dones, per tal de perjudicar a una segona, feien embrutar i feien malediccions als cabells de les dones que elles creien que eren una amenaça per aconseguir l'amor d'un home. A Grècia trobem un cànon de bellesa esportiu, sà, fort... però la intel·ligència era igualment important. Aquest cànon de bellesa ens recorda a l'actual, no ha variat gaire i sembla que, després d'una època de cànon de bellesa grassa (que menja en grans quantitats ja que pot) i de pell blanca, ha tornat a la nostra mentalitat.

Eros i Psique, reflecteix els ideals i sensibilitat clàssica. Museu del Louvre 1787-1793

Hi ha una pràctica molt relacionada amb el sexe, la circumcisió. No és una pràctica gaire relacionada amb l'acte sexual, ja que si no es feia no invalidava l'acte, però

està clar que al realitzar-se al penis és important anomenar-la. Els egipcis ja practicaven la circumcisió, no com a mètode per superar la fimosis (estrenyiment del prepuci) sinó com una raó higiènica. Actualment aquesta pràctica és molt comuna, però als països occidentals es fa per superar la fimosis. La clitoridectomia és una pràctica que consisteix en l'extirpació parcial o total del clítoris, actualment es fa per motius religiosos. En l'antiguitat, no obstant, aquesta pràctica no es va fer, segons les mòmies i documents, no hi ha proves que ho demostrin. És interessant que a l'actual Egipte, aquesta pràctica és molt comuna en les nenes, les quals no totes sobreviuen. La tercera pràctica a comentar seria l'avortament provocat, aquesta pràctica era considerada, com actualment passa en molts països de tot el món, com un acte esgarrifós, una pràctica que si es portava a terme era causa d'un gran càstig. Només es té referència d'una situació d'avortament provocat a Tarepit, una dona egípcia, però en contra de la seva voluntat, com a un càstig.

Per últim comentaré l'existència d'afrodisíacs. No és estrany l'existència de certes substàncies que excitin a l'acte sexual en unes cultures que donaven gran importància a aromes i substàncies per animar i donar personalitat les cases, temples i a les persones. A Egipte un d'ells era l'enciam, del qual afirmaven que enamorava els homes i feia fèrtils a les dones, per això era consumit a grans quantitats (a més l'enciam quan es tallat surt un líquid d'aspecte lletós amb color i textura semblant al semen, per això estava relacionat amb el deu itifàl·lic anteriorment explicat, Min). Un altre afrodisíac consistia en un dolç licor vermell intens anomenat Shedeh, i que es pensa que s'obtenia del magraner. L'últim en anomenar és la mandràgora, la qual no només s'utilitzava per despertar el desig, sinó també per afavorir la fertilitat

Per finalitzar, a Grècia i Egipte donaven també una gran importància al culte de la virginitat, sobretot a la femenina. Per tant en tots els matrimonis totes les dones havien d'arribar verges al matrimoni, una pràctica que ens ha arribat al nostre temps gràcies a la religió, però es pot relacionar més amb una pràctica masculista ja que l'home no tenia per què arribar verge al matrimoni, i perquè categoritza a la dona d'objecte, el qual l'ha d'estrenar el seu propietari.

Conclusió

Gràcies d'aquest treball puc dir com a conclusió més important que tenim una gran quantitat de proves per dir que les cultures egípcies i gregues han influenciat molt la cultura judeocristiana actual en els àmbits de l'oci i el sexe. Podríem pensar que és normal que hi hagin semblances en aquests àmbits de la vida ja que les societats es diverteixen en coses entretingudes i el sexe és a més una qüestió biològica que poc pot variar, però hem de tenir en compte que entre aquestes dues civilitzacions i la nostra han passat molts anys i l'adopció del cristianisme. Aquest treball m'ha fet descobrir amb molta més exactitud aquestes dues civilitzacions, ja que coneixent dos àmbits tan psicològics de la vida com aquests podem entendre la mentalitat d'aquestes persones i saber com es relacionaven socialment.

En l'oci, però, hem de tenir en compte que totes dues ens han influenciat, els egipcis, per exemple, amb la creació dels primers jocs de taula, els grecs amb el teatre i incorporant els daus pels jocs de taula i totes dues civilitzacions per exemple en les festes amb música, beguda i dansa. Són part de la nostra historia, els nostres avantpassats, i les qüestions que ells no van crear, les van adoptar i impulsar en la seva vida, cosa que provoca que altres cultures com els romans o els germànics hagin adoptat i estès els costums dels grecs i egipcis. En l'àmbit de l'oci podem dir com a frase final que en la cultura occidental trobem costums i invents dels egipcis i grecs antics però més avançats tecnològicament i on la gran majoria de la població occidental en pot gaudir. Per veure l'avenç tecnològic només cal observar els invents, les eines i instal·lacions contemporànies a les civilitzacions com els jocs de taula, fets de materials senzills com fusta i pedra; com les armes més antigues per a la caça, arc i fletxa o la llança. En el treball podem comprovar que es necessita fer una distinció entre l'oci de l'elit social i la majoria de la població (grup menys afavorit), ja que per motius econòmics els dos grups gaudien de diferents possibilitats. Un exemple d'oci del grup afavorit seria el *simposion* o les celebracions del *Heb Sed* (totes dues eren festes a grans cases o palaus, amb presència d'alcohol, música i a vegades sexe), mentre que al grup social popular trobaríem reunions amb les famílies (molt menys populoses que les primeres celebracions, sense productes molt luxosos i a l'aire lliure o a petites cases). Gràcies a aquest

treball, he pogut descobrir alguns costums i invents dels antics com ja he anomenat anteriorment, les festes del *simposion* i el *Heb Sed*; els jocs de taula primitius com el senet egipci; o infraestructures com les *stoas* gregues, les infraestructures porticades de l'àgora grega.

En el sexe podem observar que moltes pràctiques les trobem a l'actualitat, no només els costums sinó també la utilització de materials: afrodisíacs, anticonceptius, maquillatges. Les pràctiques i parafílies sexuals que semblen tan recents ja es feien a l'antiguitat, però ens sembla tan estrany perquè, no fa tant, la cultura judeocristiana va prohibir i perseguir algunes d'aquestes pràctiques. No obstant aquests actes segurament es fessin en l'edat mitjana i moderna, però no es deia perquè estava perseguit i per tant, practicat en la clandestinitat, així podem arribar a la conclusió que aquestes pràctiques mai han desaparegut, sempre han estat amb nosaltres encara que hi haguessin prohibicions morals i penals. Com més s'ha separat la religió de la vida dels ciutadans, més es coneixen i practiquen aquestes pràctiques, amb més llibertat. L'àmbit del sexe és el que més ha costat que superés els murs imposats per la religió, però encara que això sigui així, el sexe no ha canviat gaire, per no dir gens, de l'antiguitat a l'actualitat. Amb aquest treball m'he adonat que quan la gent parla del sexe en les societats anteriors al cristianisme les relaciona amb activitats que les categoritzen de promiscues, amb pràctiques molt explícites, desmesurades i molt populoses, fent referència a grans orgies habituals i on l'homosexualitat (masculina) era igual o més habitual que l'heterosexualitat. A l'Antiga Grècia en part aquesta afirmació podria ser correcte, però caldria matisar molt més: les orgies es practicaven no tan habitualment, només quan es celebrava algun esdeveniment (*simposion*) o eren dates importants assenyalades com les orgies amb *hetaires* del temple de Corint en temps dels Jocs Ístmics. A part en aquestes pràctiques hi participava l'elit grega, per tant, no eren tan populoses; i l'homosexualitat era habitual, sobretot en les festes, però només la masculina, no la femenina. A Egipte trobem un altre punt de vista, una cultura on no eren tan habituals les orgies, on igualment hi participava el grup social més afavorit en festes privades, i on l'homosexualitat no estava gaire tolerada, el que dóna a pensar que en les orgies que es poguessin fer, no hi havia pràctiques homosexuals.

També trobem que les divinitats tenien una gran relació amb el sexe, des de les pràctiques que entre ells feien, fins les divinitats dedicades al sexe com Bes i Min a Egipte o Afrodita i Dionís a Grècia. He de dir que a més, a Egipte, el faraó era considerat un déu, i el poder "diví" s'heretava amb la unió de familiars de la mateixa línia dinàstica (Tutankamón, fill d'Ajenatón i de la seva germana, es va casar amb la seva germanastra), aquest incest no estava gens mal vist, era considerat necessari per la societat egípcia. Actualment aquesta està molt poc tolerada, està molt mal vista per tothom, considerat com una aberració. Entre el que he après en aquest apartat hi hauria l' utilització d'ungüents en funció d'anticonceptius, l'existència de substàncies afrodisíiques, i sobretot que en cultures tan antigues s'hi practiquessin parafílies tan estranyes com la necrofília i la coprofàgia. Com a conclusió final de l'àmbit del sexe podem afirmar que no hi ha res inventat, que una acció tan física, sensitiva i natural, no pot patir diferències. Les úniques diferències les trobem en el material que s'utilitza en els preservatius i en les substàncies afrodisíiques actuals.

Per finalitzar he de dir que aquest treball m'ha ajudat a comprendre més la mentalitat de les societats grega i egípcia. He pogut demostrar que l'oci antic, contant els costums i pràctiques pròpies de tots els grups socials, ens ha arribat en celebracions d'esdeveniments amb música, ens han arribat els jocs de taula, gran part de les pràctiques esportives... En el sexe puc afirmar que m'ha impressionat veure el gran conjunt de semblances amb la mentalitat actual, gràcies a totes les parafílies, invents que van crear i costums relacionats amb l'amor. Tot això m'ha ajudat a comprendre que, encara que ens separen més de 2000 anys, aquestes dues civilitzacions no estan tan lluny de nosaltres.

6. Bibliografia

ARISTOFANES. *Lisistrata*. Edició del 2004. Salamanca. Hesperides. 2004. ISBN 978-84-8889-500-4.

MONTANELLI, Indro; PRUNA, Domingo (traducció). *Storia dei Greci; Historia de los griegos* (traducció). Cinquena edició. Barcelona. Debolsillo. 2010. ISBN 978-84-9759-536-0.

PARRA, José Miguel. *Vida amorosa en el antiguo egipto*. Alderabán Ediciones, S. L. 2001, Madrid. ISBN 84-95414-10-4.

RATHBONE, Dominic; GONZÁLEZ-IGLESIAS, David (traducció). *Civilizations of the Ancient World; Civilizaciones del mundo antiguo* (traducció). Primera Edició en castellà. Barcelona. Blume. 2010. ISBN 978-84-9801-512-6.

RENAULT, Mary; RIUS, Elena (traducció). *The Last of the Wine; Alexias de Atenas* (traducció). Tercera reimpressió. Barcelona. Edhasa. 2003. ISBN 84-350-0758-X.

SHAW, Ian; Parra, Jose Miguel (traducció). *The Oxford History of Ancient Egypt; Historia del Antiguo Egipto* (traducció). La esfera de los libros 2007, Madrid. ISBN 9788497346238.

Egiptomania.<http://www.egipcios.net/>. GIL, Isabel. *Vida cotidiana en el Antiguo Egipto*. © Juan de Torre Suárez. Data de consulta: 15 d'agost de 2011. Data de l'última actualització: 30 d'octubre de 2010.

Monografias.com <http://www.monografias.com/trabajos33/sexo-grecia-antigua/sexo-grecia-antigua.shtml>. ESTRELLA, Diego. *Costumbres sexuales en la grecia antigua*. Data de consulta: 24 d'Agost de 2011. Data de l'última actualització: 16 de Maig de 2010.

Índex d'Annex

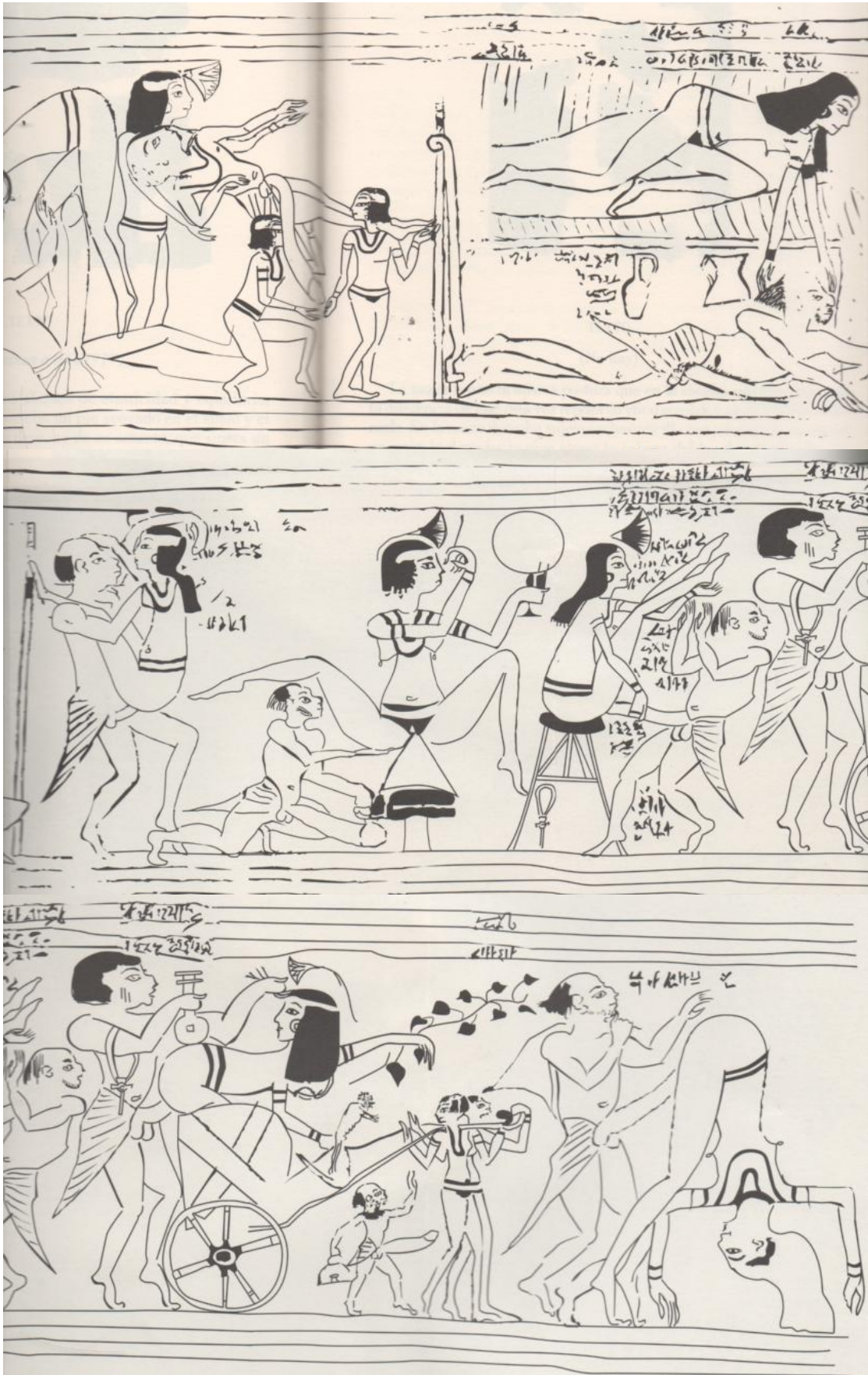
1. Papir de Torí	I
2. Papir Prisse	III
3. Papir Ebers	III
4. Lisístrata, d'Aristòfanes	IV
5. Obres de Sorà d'Efes	IV

8. Annex

Papir de Torí

En el Papir Eròtic de Torí, un dels escassos documents que parlen de la conducta sexual dels antics egipcis, es pot apreciar una escena en la qual una prostituta deixa caure una espècie de lira per a copular amb un excitadíssim client. Altre rudimentari dibuix realitzat en un tros de fusta, trobat en una tomba de l'Imperi Nou en Tebes, exhibeix a una dona en ple acte sexual amb un home. El sorprenent és que mentre fa l'amor ella segueix aferrada al seu llaüt. Aquestes imatges semblen demostrar que les prostitutes utilitzaven les seves habilitats musicals per a excitar als potencials clients.

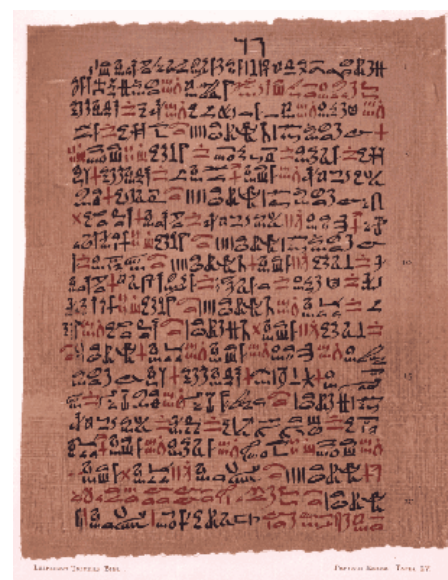
Papir Prisse

El Papir Prisse, descobert per Émile Prisse d'Avennes a Tebes, Egipte en 1856. És un dels manuscrits més antics (1.900 a. C.) i actualment es troba a la Biblioteca Nacional de França. Es compon de dos tractats sobre la moral: El primer, incomplet, conté les dos últimes pàgines dels *Preceptes de Kagemni, chaty* (el més alt funcionari, primer magistrat després del faraó) dels reis *Huni* i *Senefru*, y és una recopilació de màximes morals i consells sobre la pràctica de la virtut. El segon tractat és el llibre de les *Màximes de Ptahhotep, chaty* del faraó *Dyedkara Isefi*, penúltim faraó de la Va dinastia. Ambdós texts pertanyen a la dinastia V.

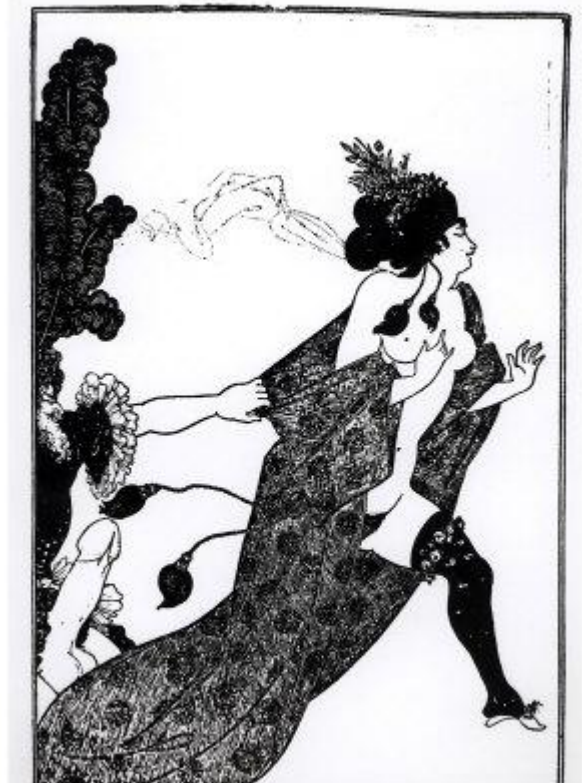
Papir Ebers

El Papir Ebers és un dels tractats de medicina més antics que es coneixen. Va ser redactat a l'Antic Egipte, cap a l'any 1500 a.C. Està datat l'any 8è del regnat d'Amenhotep I, de la dinastia XVIII. Descobert per Edwin Smith, el 1862, entre les restes d'una mòmia a la tomba d'Assasif, a Luxor, va ser comprat a continuació per l'egiptòleg alemany Georg Ebers, a qui deu el seu nom i la seva traducció. Es conserva actualment a la biblioteca universitària de Leipzig.

Lisístrata, d'Aristòfanes

Lisístrata (la que dissol els exèrcits) és una de les comèdies més famoses d'Aristòfanes. Va ser representada per primera vegada al 411 a. C. i tracta de la missió d'una dona per acabar la Guerra del Peloponès. Lisístrata aconseguirà reunir a totes les dones de Grècia per tal d'organitzar una vaga de sexe per fer que els homes facin la pau. Aquesta obra va ser estrenada només 2 anys després de la derrota de Sicília, un cop molt fort per l'exèrcit atenenc.

Il·lustració d'Aubrey Beardsley (1972), mostra el personatge de Mirrina fugint del seu marit desesperat de desig Cinesias

Obres de Sorà d'Efes (s. I-II)

El seu tractat de "Ginecologia" s'ha conservat (imprès per primera vegada el 1838, més tard per V. Rose, en 1882, amb una traducció llatina del segle sisè per Muscio). També es conserven parts dels tractats amb il·lustracions de fractures i embenats. De la seva obra més important "Malalties agudes i cròniques", només alguns fragments en grec es mantenen, però tenim una traducció completa al llatí per Celio Aureliano (s. V).

Mostra d'il·lustracions de persones amb embenats diferents segons la seva dolència